ҒАНИГАРДОНИИ МАҲСУЛОТИ ОЗУҚА ДАР ТОҶИКИСТОН

СТРАТЕГИЯИ КАМХАРОҶОТИ ТАЪМИНИ РУШДИ УСТУВОРИ ИҚТИСОДӢ

Июни соли 2016

МАҲДУДИЯТИ МАСЪУЛИЯТ

Гузориши мазкур бо дастгирии мардуми Амрико тавассути Агентии ИМА оид ба рушди байналмилалӣ (USAID) омода шудааст. Муаллиф барои мазмуни гузориш пурра масъул мебошад, ки он метавонад нуқтаи назари USAID ё Ҳукумати Иёлоти Муттаҳидаро инъикос накунад.

ГУЗОРИШ ОИД БА ТАҲЛИЛИ ЗАРАРИ ИҚТИСОДӢ АЗ НОРАСОИИ ОҲАН ВА КИСЛОТАИ ФОЛИЕВӢ ДАР ТОҶИКИСТОН

ҒАНИГАРДОНИИ МАҲСУЛОТИ ОЗУҚА ҲАМЧУН СТРАТЕГИЯИ КАМХАРОҶОТИ ТАЪМИНИ РУШДИ ИҚТИСОДӢ

Таҳлили хароҷоту манфиат
ва гузориш аз ҷониби Калимуддин Ғаюрӣ омода шудааст

ИЗҲОРИ МИННАТДОРӢ

Муаллиф ба хонума Хайринисо Юсуфӣ – Муовини Раиси Маҷлиси Намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, хонума Саида Умарзода – Муовини якуми вазир, Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои дастгирӣ ва ҳамкорӣ дар раванди ҷамъоварии ва тасдиқи маълумот ва таҳлили онҳо арзи сипос мекунад.

Инчунин, Муаллиф ба тамоми коршиносон, ки саҳми арзандаро дар омодакунии таҳлили мазкур гузоштанд, миннатдории худро баён мекунад, бахусус ба ҷаноби Чек Багрианский барои таъмини сохтори заминавии модели таҳлил; ба коршиносони соҳавӣ ҷаноби Филипп Рандал ва ҷаноби Квентин Ҷонсон барои пешниҳод намудани маводҳои техникии алоқаманд бо пиндоштҳо ва ба хонума Дору Панагидес, хонума Мутриба Латипова ва Каролайн Манус лоиҳаи GAIN барои саҳми онҳо дар пешниҳоди маълумот дар бораи ҳар як кишвар ва барои ҳамоҳангсозии фаъолият.

Мундарича

ихтисорот 5

мазмуни мухтасар 6

норасоии оҳан ва кислотаи фолиевӣ дар тоҷикистон 7

МЕТОДика 9

алгоритми умумии дурнамои зарари иқтисодӣ 9

ПАЁМАДҲОИ ИҚТИСОДИИ КАМХУНӢ ВА НОРАСОНИИ КИСЛОТАИ ФОЛИЕВӢ 10

КАМХУНӢ ДАР байни КӮДАКОН 10

арзиши холиси (АХ) солонаи талафоти даромади оянда аз сабаби камхунии алоқаманд бо норасоии оҳан (КНО) дар кӯдакон 10

камхунӣ дар байни калонсолони коргар 11

талафоти солонаи иқтисодӣ дар байни калонсолони машғули меҳнати ҷисмонӣ дар натиҷаи КНО 11

фавти Перинаталӣ ва модар дар натиҷаи камхунӣ дар байни модарон 12

сатҳи солонаи фавти модар дар натиҷаи камхунӣ 12

арзёбии арзиши холиси музди меҳнати аз даст додашуда дар натиҷаи фавти модар 12

дурнамои фавти перинаталӣ дар натиҷаи кно дар байни модарон 13

ҳисоби музди меҳнати аз дастдода дар натиҷаи фавти перинаталӣ 13

нуқси найчаи асаб, ки бо норасоии кислотаи фолиевӣ алоқаманд аст 13

ДУРнамои фавти алоқаманд бо нна 14

дурнамои талафоти иқтисодӣ дар натиҷаи фавт аз нна 14

прогноз чпс потерянной продуктивности вследствие случаев днт 14

Маълумоти мухтасар дар бораи талафоти иқтисодии сатҳи миллӣ 15

ҷамъбасти паёмадҳои иқтисодӣ аз рӯи ҳамаи нишондиҳандаҳо 15

Арзиши ғанигардонии орди гандумӣ дар миқёси калон 15

Арзиши ғанигардонии орди гандумӣ дар давоми 10 сол 16

арзиши иловаи витаминию минералӣ 16

ХАРОҶОТИ ИСТЕҲСОЛӢ 17

ХАРОҶОТИ ДАВЛАТӢ 17

дурнамои бартарияти ғанигардонӣ 17

маълумоти маҷмӯӣ дар бораи бартариятҳои тадбир 18

таносуби хароҷот ва манфиати ғанигардонии орди гандумӣ 19

Таъсири нархи чаканаи ғанигардонии орди гандумӣ 19

таҳлили хароҷот ва манфиатҳои норасоии микроэлементҳои серғизо 20
ХУЛОСА 21
замимаи А: рӯйхати маҷмӯи маълумот 22
замимаи Б: рӯйхати иштирокчиён 24

ИХТИСОРОТ

БОР	Бонки Осиёгии Рушд
ХК	Хароҷоти капиталӣ
ТХМ	Таҳлили хароҷоту манфиатҳо
ТДТ	Тадқиқоти демографию тиббӣ
ФАО	Ташкилоти озуқа ва кишоварзӣ
г/дл	Грамм ба десилитр
GAIN	Иттиҳоди ҷаҳонии беҳсозии ғизо
ММД	Маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ
Гб	Гемоглобин
Кг	Килограмм
КНО	Камхунӣ аз ҳисоби норасоии оҳан
м	Миллион
ТМ	Тоннаи метрикӣ
АХ	Арзиши холис
ННА	Нуқси найчаи асаб
ХАОМ	Хавфи аҳолӣ, ки ба омил мансуб дониста шудааст
ХН	Хавфи нисбӣ
ИС	Инҳирофи стандартӣ
СММ	Созмони милали муттаҳид
ЮНИСЕФ	Хазина кӯдакони Созмони милали муттаҳид
USAID	Агентии ИМА оид ба рушди байналмилалӣ
Долл.ИМА	Доллари ИМА
СУТ	Созмони умумиҷаҳонии тандурустӣ

МАЗМУНИ МУХТАСАР

Норасоии микроэлементҳои серғизо мушкилоти ҷиддии тандурустии ҷамъиятӣ дар Тоҷикистон маҳсуб ёфта ба саломатӣ, инкишофи равонӣ ва маҳсулнокии аҳолӣ ва инчунин рушди иқтисодии кишвар бо оқибатҳои харобиовар таҳдид мекунад. Бахусус занону кӯдакон осебпазир мебошанд. Илова бар оқибатҳои ҷиддии норасоии микроэлементҳои серғизо барои рушду некӯаҳволии шахсони алоҳида, тибқи арзёбиҳои мавҷуда, норасоии ғизо ҳамасола ба иқтисоди Тоҷикистон миллионҳо доллари ИМА зарар меоварад[1].

Кӯдаконе, ки аз норасоии микроэлементҳои серғизо азият мекашанд ба бемориҳое, ки монеи таҳсили мунтазами онҳо дар мактаб мегарданд, бештар осебпазир мебошанд. Дар натиҷа, онҳо бо мушкилии бештар таҳсил мекунанд ва норасоии зикршуда бо аз дастдиҳии 2-3 соли таҳсил баробар мебошад[2]. Ҳамчун калонсолон, бо эҳтимолияти зиёд онҳо бо мушкилоти вазни изофа ва хатари бемориҳои алоқаманд бо дил ва диабет рӯ ба рӯ хоҳанд шуд[3]. Дар муқоиса бо калонсолон онҳо 22 фоиз камтар даромад ба даст оварда мувоҷеҳи мушкилоти алоқаманд бо тарбия ва хӯронидани оилаҳои худ хоҳанд буд, ки дар навбати худ чунин ҳолат ба доимӣ шудани камбизоатӣ оварда мерасонад.

Норасоии микроэлементҳо дар ғизо ба ҳаёти инсон таъсири манфӣ мегузорад, сатҳи камбизоатиро баланд бардошта суръати афзоиши иқтисодиро бозмедорад. Ғизохӯрии заифи модар ва кӯдак ба некӯаҳволии ҷомеаҳо ва нишондиҳандаҳои иқтисодии кишварҳо дар наслҳои оянда асари худро мегузорад[4]. Талафот дар натиҷаи сатҳи пасти маҳсулнокӣ, инкишофи заифи когнитивӣ, коҳишёбии сатҳи маълумот ва бори гарон ба низоми тандурустии бе ин ҳам тахти фишор қарорёфта тавассути коҳишдиҳии ҳаҷми ММД ба 3 фоиз ба рушди иқтисодии кишвар монеагӣ мекунанд[5].

Дар сатҳи байналмилалӣ эътироф шудааст, ки мушкилоти норасоии микроэлементҳоро тавассути андешидани чораҳои камхароҷот, самаранок, ки ба аввалин «Ҳазор рӯз»-и инкишофи кӯдакон равона шудааанд, дар давраи аз ҳомилагӣ до синни дусолагӣ, метавон ҳал намуд. Мавҷудияти витаминҳо ва минералҳо дар байни кӯдакон ва занони синну соли репродуктивӣ, ки барои зиндагӣ, таҳсил ва саломатии онҳо заруранд, метавонад онҳоро аз вартаи камбизоатӣ бароварда зиндагии онҳо, ҷомеа ва ниҳоятан миллатро рангорангу ғанӣ гардонад.

Ҳалли мушкилии норасоии микроэлементҳо низ яке аз сармоягузориҳои беҳтарине, ки кишвар метавонад ба хотири ояндаи худ кунад, маҳсуб меёбад. Консенсуси Копенҳаген,

---

[1] Таҳлили ҳолат, Бонки ҷаҳонӣ / ЮНИСЕФ: Беҳсозии натиҷаҳои иқтисодӣ тавассути вусъатдиҳии барномаҳои ғизо дар Тоҷикистон. Душанбе, Тоҷикистон, с. 2012

[2] Годдинотт Д., Малуччио Д.А., Берман Д., Флорес Р., Марторелл Р. Таъсири тадбирҳои алоқаманд бо ғизо дар овони кӯдакӣ ба маҳсулнокии иқтисодии аҳолии калонсоли Гватемала. Лансет. 2008; 371: 411-16. DOI: 10.1016 / S0140- 6736 (08) 60205-6.

[3] Блек Р.Е, Виктора С.Д., Уокер С.П., Бхутта З.А., Кристиан Р., де-Онис М., ва дигарон .; Гуруҳи тадқиқотӣ оид ба ғизои модар ва кӯдак. Норасоии ғизо дар модар ва кӯдак, вазни зиёдатӣ дар кишварҳои дорои сатҳи паст ва миёнаи даромад. Лансет 2013;371:243–60. doi:10.1016/S0140-6736(13)60937-X

[4] Уокер, С. П., Т. Д. Вакс, С. Грентем-МакГрегор ва дигарон 2011, «Нобаробари дар овони кӯдакӣ: омилҳои хавф ва муҳофизат дар инкишофи бармаҳали кӯдак», *Лансет* - 8 октябр, 378(9799): 1325-1338.

[5] . Аз нав муайян намудани нақши ғизо ҳамчун омили асосии рушд: стратегияи амали бузургҳаҷм. Вашингтон: Бонки умумиҷаҳонтъ; 2006 г. (http://siteresources. worldbank.org/NUTRITION/Resources/281846-1131636806329/ NutritionStrategy.pdf, accessed 21 October 2014).

гуруҳи иқтисодчиёне, ки усулҳои аз ҷиҳати иқтисодӣ самараноки беҳсозии зиндагии аҳолиро бо истифода аз пиндоштҳои консервативӣ ҳисоб мекунанд, бар он ақида аст, ки ҳатто дар кишварҳои аз ҳама камбизоат боздеҳии ҳар як доллари барои коҳишдиҳии камғизоии доимӣ масрафшуда ҳадди ақал 30 доллари ИМА ташкил медиҳад. Иқтисодчиён инчунин муайян намуданд, ки таъмини микроэлементҳо тавассути ғанигардонии маҳсулоти асосии озуқа яке аз вазифаҳои аввалиндараҷаи тандурустии ҷамъиятӣ маҳсуб меёбад. Таносуби самаранокии хароҷот дар сурати йодноккунии намак то 30:1 ва дар сурати ғанигардонии орд 28:1 ташкил медиҳад.

Дар Тоҷикистон, баъди семинаре, ки бо намояндагони ҳукумат ва дигар тарафҳои манфиатдор моҳи марти соли 2016 гузаронида шуд, дар натиҷаи таҳлили хароҷот ва манфиатҳои (ТХМ) ғанигардонии орди гандумӣ ҳаҷми талафот барои иқтисодиёти кишвар аз ҳисоби норасоии микроэлементҳои серғизо муайян гардид. Маълумоти ТХМ нишон медиҳад, ки **мавҷуд набудани имконияти ҳалли мушкилоти мазкур ба талафоти иқтисодӣ дар ҳаҷми 878 млн. доллари ИМА дар давоми даҳсолаи оянда оварда мерасонад.**

Паёмадҳои норасоии витамину минералҳо	Млн. Долл. ИМА
Нуқси найчаи асаб	3.125
Фавти неонаталӣ	61.935
Фавти модар	1.226
Камхунӣ аз ҳисоби норасоии оҳан дар кӯдакон	394.507
Камхунӣ аз ҳисоби норасоии оҳан дар калонсолон	417.154
Ҳаҷми ҷамъшудаи талафоти иқтисодӣ дар давоми 10 сол	**877.947**

Бо вуҷуди ин, ТХМ низ натиҷаҳои мусбат дод. Дар рафти гузаронидани ТХМ самаранокии иқтисодии **як чорабинӣ** – ғанигардонии орди гандумӣ дар ҳалли мушкилии норасоии микроэлементҳои серғизо баррасӣ гардид. Таҳлил нишон дод, ки дар давоми даҳ сол барномаи бомуваффақияти ғанигардонии орд имконияти коҳишдиҳии ин хароҷотро ба 302 млн. доллари ИМА фароҳам меоварад.

Ниҳоят, дар натиҷаи таҳлили хароҷот ва манфиатҳо ҳисобу китоби арзиши чунин барномаи даҳсолаи ғанигардонии орди гардумӣ дар Тоҷикистон амалӣ гардид, ки он 32 миллион доллари ИМА-ро ташкил дод. Он имкон медиҳад, ки нисбат ба хароҷот фоида нуҳ баробар зиёд ба даст оварда шавад. Хароҷоти ҳадди ақали мустақим барои истеъмолкунанда танҳо 0,79 фоизи нархи миёнаи чаканаи орди гандумӣ дар Тоҷикистонро ташкил медиҳад. Дар натиҷа, арзиши он дар як халтаи орди 50 кг танҳо ба 1,21 сомонӣ афзоиш меёбад. Акнун мо дорои далели равшан барои пешрафт бо мақсади ғанигардонии орд дар Тоҷикистон бо микроэлементҳои асосии серғизо мебошем.

НОРАСОИИ ОҲАН ВА КИСЛОТАИ ФОЛИЕВӢ ДАР ТОҶИКИСТОН

Камхунии вобаста ба норасоии оҳан яке аз сабабҳои асосии фавти модар ва бемориҳои конгнитивӣ дар кӯдакони хурдсол ба ҳисоб меравад. Он метавонад ба таҳсил дар мактаб таъсири доимӣ расонида ба некӯаҳволии иқтисодии шахсони алоҳида, оилаҳо ва иқтисодиёти миллӣ асари манфӣ гузорад. Дар байни калонсолон камхунӣ ба

маҳсулнокии меҳнат низ таъсир мерасонад. Дар Тоҷикистон, камхунӣ тақрибан дар 24% занҳои синни қобили таваллуд ва 28% кӯдакони то панҷ сола дида мешавад.[6] Соли 2014, аз рӯи маълумоти Агентии омори Тоҷикистон, сатҳи паҳншавии камхунӣ дар байни занони ҳомиладор 44,8%, ва тибқи маълумоти Вазорати тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон байни заноне, ки ҳомиладор нестанд 24,2% ташкил дод, ки аз сатҳи баланди камхунӣ дар саросари Тоҷикистон шаҳодат медиҳад.

Кислотаи фолиевӣ витаминест, ки барои инкишофи мағзи сар, ҳароммағз ва косахонаи сар аҳамияти калон дорад. Таъмини сатҳи кофии кислотаи фолиевӣ дар байни занон то ҳомиладоршавӣ метавонад ҳолатҳои нуқси найчаи асабро коҳиш диҳад. Тибқи арзёбиҳо, 330 кӯдак дар Тоҷикистон ҳамасола бо нуқси найчаи асаб ба монанди чурраи ҳароммағз (спинномозговая грыжа) таваллуд мешаванд[7].

Ғанигардонии маҳсулоти озуқа дар миқёси калон, илова намудани миқдори хурди витамину минералҳо ба маҳсулоти асосии озуқа ва хӯришҳо яке аз стратегияҳои асосии баланд бардоштани сифати ғизо маҳсуб меёбад.

Дар Тоҷикистон, орди гандумӣ воситаи беҳтарин барои ғанигардонӣ бо оҳан ва кислотаи фолиевӣ мебошад. Одатан нон ҳангоми ҳар як ғизохӯрӣ аз ҳама бештар истеъмол мегардад ва аз рӯи ҳисобҳо, истеъмоли нон ба ҳар сари аҳолӣ дар як шабонарӯз 420 г ташкил медиҳад.[8] Талошҳои қаблӣ дар самти амалисозӣ ва нигоҳдории ғанигардонии орди гандумӣ соли 2007 ба муваффақият ноил нашуданд, аммо аз соли 2014 инҷониб, лоиҳаи GAIN бо дастгирии молиявии USAID бо Ҳукумати Тоҷикистон оид ба фароҳам овардани шароитҳои мусоид барои ғанигардонӣ ҳамкорӣ мекунад. То қабули минбаъдаи ғанигардонии орди гандумӣ ҳамчун тадбир ҷиҳати ҳалли мушкилоти норасоии микроэлементҳои серғизо, Ҳукумати Тоҷикистон ва дигар тарафҳои манфиатдор ҷиҳати муайян намудани самаранокии иқтисодии он дар ҳалли мушкилоти норасоии оҳан ва кислотаи фолиевӣ гузаронидани таҳлили боэътимоди ғанигардонии ордро дархост намуданд.

Бо ин мақсад, 10-11 марти соли 2016, шасту панҷ намояндаи ҳукумати миллӣ, шарикони байналмилалии рушд ва саноати истеҳсоли орд таҳти роҳбарияти хонума Хайринисо Юсуфӣ, муовини раиси Маҷлиси Намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва хонума Саида Умарзода, муовини якуми вазири тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар семинар таҳти унвони *Таҳлили хароҷот ва манфиатҳои ғанигардонии орд дар Тоҷикистон*, ки дар ш. Душанбе баргузор гардид, иштирок варзиданд. Семинар дар якҷоягӣ бо Агентии ИМА оид ба рушди байналмилалӣ (USAID) ва Иттиҳоди ҷаҳонии беҳсозии ғизо (GAIN) ташкил гардид.

Иштирокдорони семинар усулҳои илмӣ ва иқтисодиро ба маълумоти низоми миллии тандурустӣ, маълумоти демографӣ, маълумоти меҳнатӣ ва иқтисодӣ истифода намуданд, ки он дар навбати худ имконияти баҳодиҳии талафот барои саломатӣ ва

[6] *Омӯзиши ҳолати микроэлементҳои серғизо дар Тоҷикистон*, с. 2009, Душанбе, Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати тандурустӣ ва ЮНИСЕФ, с. 2010

[7] Агентии омор дар назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (АО), Вазорати тандурустӣ [Тоҷикистон], ва КБМ. с.2013. *Тадқиқоти демографӣ ва тиббӣ дар Тоҷикистон*, с. 2012. Душанбе, Тоҷикистон ва Калвертон, Мэриленд, ИМА: SA, Вазорати тандурустӣ ва КБМ.

[8] Маълумоти оморӣ дар бораи истеъмол, ки дар рафти семинар мувофиқа карда шуданд.

иқтисодиётро аз ҷиҳати миқдор дар натиҷаи норасоии оҳан ва кислотаи фолиевӣ дар Тоҷикистон, фароҳам овард.

МЕТОДИКА

Таҳлили хароҷот ва манфиатҳо (ТХМ) аз се ҷузъи асосӣ иборат аст: маҷмӯи маълумоти иборат аз пиндоштҳо; ҷадвали электронӣ дар асоси модел; ва таҳлили натиҷаҳо. Маҷмӯи маълумот дар рафти семинар ба таври муфассал муҳокима шуда ва ба мувофиқат расонида дар Замимаи А оварда шудааст. Иштирокдорони семинар хулосаҳое, ки дар гузориши мазкур баён шуданд, муҳокима ва ба мувофиқат расониданд.

Паёмадҳои иқтисодӣ бо истифода аз чаҳор воситаи гуногун чен/арзёбӣ мегарданд:

1. Фавт ва маъюбӣ дар кӯдакон ва дар натиҷа, даромади аз даст додашудаи шуғли оянда;
2. Дефисити иқтисодӣ аз сабаби сатҳи нисбатан пасти қобилияти дарки кӯдакон, сатҳи пасти таҳсил дар мактаб ва коҳишёбии маҳсулнокии оянда;
3. Коҳишёбии маҳсулнокӣ дар байни калонсолони машғули кор, аммо бо камхунӣ, инчунин
4. Хароҷоти иловагӣ барои тандурустӣ дар робита бо норасонии микроэлементҳои серғизо.

Монетизатсияи хавфҳо барои саломатӣ ва дефисит дар як қатор маълумоти миллии демографӣ, меҳнатӣ, тиббию санитарии оморӣ, аз он ҷумла дар баъзе тахминҳои калидӣ дар сурати дастрас набудани маълумот, асос ёфтаанд. Алгоритми умумии (таносуби талафот) дурнамои миқёси талафот/зарари иқтисодӣ дар диаграммаи поён оварда шудааст.

АЛГОРИТМИ УМУМИИ ДУРНАМОИ ЗАРАРИ ИҚТИСОДӢ

Аҳолии гурӯҳи хавф		**Паҳншави и шароит**		**Аҳолӣ бо норасоӣ**		**Аҳолии аз ҷиҳати иқтисоди фаъол[9]**		**Маоши миёнас ола[10]**		**Таносуби норасоӣ ё талафот**		**Фаъолият и маҳсулно ки аз даст додашуда**
Маълумот и омории миллӣ	X	% тадқиқот с. 2013	=	Аз рӯи нишондиҳ анда ва гурӯҳи хавф	X	68% 77% мардҳо 50% занҳо	X	923 долл. ИМА дар як сол	X	% ё ХН (хавфи нисбӣ) аз адабиёти ҷаҳонӣ	=	долл.ИМА/ сол

Азбаски норасоӣ танҳо нисбати шахсони воқеӣ истифода мешавад, ки бо назардошти сатҳи пасти шуғл дар Тоҷикистон аз ҷиҳати иқтисодӣ фаъол мебошанд, таъсири норасоии оҳан ва кислотаи фолиевӣ ба ҳиссаи қувваи корӣ дар шумораи умумӣ тақрибан нисфи мардони синни қобили кор ва тақрибан аз чор се ҳиссаи занонро фаро намегирад.

[9] Қувваи корӣ
[10] Ҳамон ҷо

То воридшавии кӯдакон пас аз 15 соли оянда ба қувваи корӣ ва тӯлкашии даромад ба 40-50 сол, норасоии маҳсулнокии синни кӯдакӣ эҳсос намешавад. Ҳамин тариқ, арзиши холиси талафоти иқтисодӣ дар оянда дар асоси меъёри 2,5% барои баҳисобгирии муддате, ки кӯдак дар қувваи корӣ дохил нест, ҳисоб карда мешавад.

Табдилдиҳии нишондиҳандаҳои норасоии ғизо ба фаъолияти иқтисодӣ ва алоқаманд намудани арзиши пулӣ ба ин фаъолияти иқтисодӣ илова бар нерӯи инсонӣ ва маҳсулнокӣ, омилҳои зиёдро дарбар мегирад. Ҳавасмандкунӣ дар ҷои корӣ, технологияҳо ва имкониятҳо ба он ки чӣ тавр баланд бардоштани иқтидор ба афзоиши маҳсулнокӣ ва даромад оварда мерасонад, таъсир мекунад. Ғайр аз ин, паёмадҳои норасоии оҳан ва кислотаи фолиевӣ фаротар аз ҷои корӣ буда ба як қатор фаъолият, инчунин тарбияи кӯдакон, кори хонагӣ, таҳсил, фаъолияти соҳибкорӣ ва иштирок дар корҳои ҷамъиятӣ таъсир мерасонанд.

ПАЁМАДҲОИ ИҚТИСОДИИ КАМХУНӢ ВА НОРАСОНИИ КИСЛОТАИ ФОЛИЕВӢ

КАМХУНӢ ДАР БАЙНИ КӮДАКОН

Маълумоти омории аз ҷониби Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Тоҷикистон дар давоми семинар тасдиқшуда нишон медиҳанд, ки тақрибан 60% кӯдакон дар синни то 5 сола аз норасоии оҳан азият мекашанд. Як қатор маълумоти ба даст омада сатҳи оҳан дар ҷисми кӯдаконро бо рушди когнитивӣ ва норасоии маҳсулнокӣ ҳамчун калонсол дар оянда рабт медиҳад. Маҷаллаи Шарҳи вазъи таъминот бо ғизо таъсири мусбати ҷораҳои алоқаманд бо барқарорсозии сатҳи оҳан ба нишондиҳандаҳои когнитивиро дар ҳудуди аз 0,5 то 1 инҳирофи стандартӣ (ИС) тасдиқ мекунад. Хулосаи маҷалла чунин аст: “маълумоти мавҷудбуда тамоми шартҳои зарурӣ барои хулосабарории он ки норасоии оҳан ба бемориҳои когнитивӣ ва таъхир дар инкишоф оварда мерасонад, қонеъ мекунанд”.[11]

Тибқи хулосаи шарҳи ба қарибӣ омодашуда дар соҳаи психологияи кӯдак, ғизо ва дониши иқтисодӣ мушкилоти рушд дар робита бо сатҳи оҳан дар ҷисми кӯдакони синни то 5 сола бо коҳишёбии даромад дар давоми зиндагӣ ба 4% алоқаманд мебошанд.[12] Чунин хулоса моро ба тасҳеҳи норасоии 4% бо таносуби 0,62 барои ҳисоб кардани коҳишёбии даромад дар давоми зиндагӣ ба 2,5% барои кӯдакони синни то панҷсола, ки дар онҳо норасоии оҳан мушоҳида мешавад, роҳнамоӣ намуд.[13] Ҳисобҳои мо дар фаъолияти меҳнатии 39-сола бо меъёри 2,5% ҷиҳати инъикоси муддате, ки дар он кӯдак дар бозори меҳнат қарор надорад, асос меёбад.

АРЗИШИ ХОЛИСИ (АХ) СОЛОНАИ ТАЛАФОТИ ДАРОМАДИ ОЯНДА АЗ САБАБИ КАМХУНИИ АЛОҚАМАНД БО НОРАСОИИ ОҲАН (КНО) ДАР КӮДАКОН

Кӯдакони бо КНО	x	Маоши миёнасол а	x	Сатҳи фаъолияти иқтисодии	x	Таносуби талафот	x	АХ барои 39 соли даромад баъди 12.5 сол	=	АХ талафоти иқтисодӣ (12.5 сол барои

---

[11] Хаас, Д. ва Браунли Т., Норасоии оҳан ё коҳишёбии қобилияти корӣ: Баррасии интиқодии Маҷаллаи тадқиқотии ғизо. 2001; 131

[12] Хортон ва Росс Иқтисодиёти норасоии оҳан. Сиёсат дар соҳаи ғизо 28 (2003) 51–75

[13] Хортон ва Росс Иқтисодиёти норасоии оҳан. Сиёсат дар соҳаи ғизо 28 (2003) 51–75

қувваи корӣ				задержки[14]	дохилшавӣ ба бозори қувваи корӣ)
0.730 млн.	1000 долл. ИМА	68%	2.5%	2.5%	АХ 38.571 млн. долл. ИМА

Бо назардошти паҳншавии кунунии камхунӣ, зиёда аз 0,730 миллион кӯдаки синни то 5 сола дар Тоҷикистон дар оянда ба иқтидори пурраи когнитивии худ намерасанд, дар мактаб на он қадар хуб таҳсил мекунанд ва дар оянда ҳамчун калонсолон бо норасоии алоқаманди даромаднд рӯ ба рӯ мешаванд. Ҳатто бо норасоии 2,5% маҳсулнокӣ, ки ба ҳар як кӯдак 923 доллари ИМА ташкил медиҳад, ин талафоти ҷамъшуда ба ММД-и кишвар таъсири назаррас хоҳад расонид. Арзиши холиси даромадҳои Тоҷикистон 38,57 млн. долл. ИМА дар як сол ташкил медиҳад. Дар сурати илова намудани суръати 0,5% афзоиши солонаи таваллуд, нишондиҳандаи мазкур то тақрибан 395 миллион доллари ИМА дар давоми 10 сол афзоиш хоҳад ёфт.

КАМХУНӢ ДАР БАЙНИ КАЛОНСОЛОНИ КОРГАР

Камқувватӣ, хастагӣ ва заифӣ аз сабаби камхунӣ дар байни калонсолон ба талафоти ченшавандаи маҳсулнокӣ дар меҳнати ҷисмонӣ, аз он ҷумла дар соҳаи кишоварзӣ, истеҳсолот, сохтмон, саноати истихроҷи маъдан ва мудофиа оварда мерасонад. Далелҳои мустанади шаҳодатдиҳандаи оқибатҳои манфии камхунӣ ба нишондиҳандаҳои маҳсулнокии меҳнат зиёданд.

Дар ҷадвали поён дурнамои норасоии солонаи маҳсулнокӣ ба маблағи тақрибан 38.271 млн. долл. ИМА нишон дода шудааст. Ҳисобҳои алоҳида барои қувваи кории ҷинси мард ва зан бо мақсади ба инобат гирифтани ноустувории назаррас дар паҳншавии камхунӣ, сатҳи музди меҳнат ва иштироки қувваи корӣ, омода карда шудаанд. Норасоии маҳсулнокӣ танҳо нисбат ба онҳое, ки машғули меҳнати ҷисмонӣ мебошанд ва дар иҷрои он қобилияти аэробӣ, пуртоқатӣ ва қувват нақши муайянро мебозад, истифода мешавад. Гарчанде, ки камхунӣ бешубҳа ба "фаъолияти зеҳнӣ" таъсиргузор аст, дефисити 10 фоизаи кор соҳаи маориф ва иҷтимоиро, ки дар онҳо занон ҳиссаи назарраси қувваи кориро ташкил медиҳанд, фаро намегирад.

ТАЛАФОТИ СОЛОНАИ ИҚТИСОДӢ ДАР БАЙНИ КАЛОНСОЛОНИ МАШҒУЛИ МЕҲНАТИ ҶИСМОНӢ ДАР НАТИҶАИ КНО

Паҳншавии КНА дар байни калонсолони синни 15-65 сола		**Маоши меҳнати ҷисмонӣ**		**Норасоии 10% меҳнати ҷисмонӣ**		**Талафоти 12% меҳнати вазнин[15]**		**Талафоти солона**
Занон: 19.9%x1.333 м	x	562 долл. ИМА/сол	x	14.916 долл. ИМА	+		=	30.816 млн. долл. ИМА/сол
Мардон 10.7%x1.986 м		750 долл. ИМА/сол		15.900 долл. ИМА		2.680		
Занон: 19.9%x0.199 м		562 долл. ИМА/сол				4.770		7.455 млн. долл. ИМА/сол

[14] Шумораи миёнаи солҳо то дохилшавӣ ба қувваи корӣ

[15] Аз рӯи ҳисобҳо, дар сатҳи 12% (аз Хортон ва дигарон, 2003)

ФАВТИ ПЕРИНАТАЛӢ ВА МОДАР ДАР НАТИҶАИ КАМХУНӢ ДАР БАЙНИ МОДАРОН

Дар давоми ҳомиладорӣ зарурат ба оҳан ба таври назаррас афзоиш меёбад ва дар баробари он хавфи камхунӣ низ зиёд мешавад ва ба саломатӣ ва зинда мондани модару кӯдак таҳдид мекунад. Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Тоҷикистон паҳншавии камхунии алоқаманд бо норасоии оҳан дар байни модаронро дар сатҳи 25,9% арзёбӣ мекунад. Мета-таҳлили тавассути Арзёбии СУТ оид ба сарбории ҷаҳонии бемориҳо, ки ба қариби гузаронида шуд, имконияти тахмин задани онро медиҳад, ки бо афзоиши ҳар 1 грамм ба десилитри (1 г / дл) гебоглобин бо хавфи нисбии 0,84, сатҳи фавти перинаталӣ ба 16% коҳиш меёбад.[16] Бо назардошти паҳншавии КНО дар сатҳи 25,9% ва нишондоди умумии камхунӣ дар сатҳи 51,2%, сатҳи миёнаи гемоглобин 12,08 грамм ба десилитр ҳисоб шуда сатҳи миёнаи гемоглобин дар сурати мавҷуд набудани норасоии оҳан дар сатҳи 12,92 грамм ба десилитр пешбинӣ мешавад.[17]

САТҲИ СОЛОНАИ ФАВТИ МОДАР ДАР НАТИҶАИ КАМХУНӢ

Норасоии ҳисобшуда дар сатҳи миёнаи ГБ		Хавфи нисбии фавт		Хавфи ба аҳолӣ нисбатдодашуда		Ҳолатҳои фавти модар дар як сол (з/т х АХ)		Ҳолатҳои фавти модар дар як сол
0.85 г/дл	X	0.75	=	22%	X	64	=	14

Дар ҳоле ки арзёбии талафот имконнопазир аст, аз нуқтаи назари иқтисодӣ, он 14 ҳолати фавт дар як сол танҳо АХ қувваи кории аз даст додашудаи ояндаро, ки арзиши он тақрибан 0.119 млн. доллари ИМА ташкил медиҳад, инъикос мекунад.

АРЗЁБИИ АРЗИШИ ХОЛИСИ МУЗДИ МЕҲНАТИ АЗ ДАСТ ДОДАШУДА ДАР НАТИҶАИ ФАВТИ МОДАР

Ҳолатҳои нисбатдодашудаи фавт		Маоши миёнасола (ҳамаи бахшҳо)		Сатҳи иштироки қувваи корӣ		Ҳисоби миёнаи солҳо дар қувваи корӣ		Меъёр барои АХ[18]		Фаъолияти маҳсулноки аз даст додашуда
14	X	750 долл. ИМА /сол	X	50%	X	43	X	2.5%	=	0.119 млн. долл. ИМА

Дар робита бо паҳншавии КНО дар сатҳи 25,9% дар байни занони ҳомиладор (тибқи маълумоти Вазорати тандурустии Тоҷикистон) ва хавфи нисбии фавт дар сатҳи 1,45, хавфи ба аҳолӣ нисбатдодашуда 10,4% ташкил медиҳад. Тибқи омори миллӣ, ҳамасола шумораи навзодони синни камтар аз 1 моҳ 4030 (мувофиқи маълумоти

[16] Столсфус Р., Мулани, Л. Блек Р. Камхунии алоқаманд бо норасоии оҳан дар Сарбории ҷаҳонии бемориҳо, СУТ 2004
[17] Тақсимоти маъмулии ГБ тибқи Столсфус.
[18] Баъди таъхири 15 сола

Вазорати тандурустии Тоҷикистон) тифлро ташкил медиҳад. Бинобар ин, шумораи ҳодисаҳои фавти кӯдакон, ки бо КНО дар байни модарон алоқаманд аст, 420 ташкил медиҳад.

ДУРНАМОИ ФАВТИ ПЕРИНАТАЛӢ ДАР НАТИҶАИ КНО ДАР БАЙНИ МОДАРОН

Паҳншавии кно дар байни занҳои ҳомиладор		Коҳишёбии хавфи нисбии фавт		Хавфи ба аҳолӣ нисбатдодашуда		Нишондиҳандаи фавти навдоз дар як сол <1 моҳ		Шумораи фави кӯдак, ки бо КНО модарон алоқаманд аст
26%	X	1.45	=	**10.4%**	X	4030	=	420

Агар тахмин занем, ки синни 30 сола синни миёнаи фавти модар аст,[19] ва бо назардошти 22 соли кори иловагии аз дастдода, тибқи арзёбии мо арзиши холис ба ҳисоби миёна 6.055 млн. доллари ИМА-ро ташкил медиҳад.

ҲИСОБИ МУЗДИ МЕҲНАТИ АЗ ДАСТДОДА ДАР НАТИҶАИ ФАВТИ ПЕРИНАТАЛӢ

Ҳолатҳои нисбатдо дашудаи фавт		Маоши миёнасо ла		Сатҳи иштироки қувваи корӣ		Ҳисоби миёнаи солҳо дар қувваи корӣ		Меъёр барои АХ		АХ фаъолияти маҳсулноки аз даст додашуда[20]
420	X	1,538 долл. ИМА/сол	X	68%	X	43	X	2.5%	=	6.055 млн. долл. ИМА/сол

НУҚСИ НАЙЧАИ АСАБ, КИ БО НОРАСОИИ КИСЛОТАИ ФОЛИЕВӢ АЛОҚАМАНД АСТ

Нуқси найчаи асаб (ННА), чурраи ҳароммағз ва анэнсефалия яке аз сабабҳои асосии фавт ва маълулият дар саросари ҷаҳон маҳсуб меёбанд. Дар сурати мавҷуд набудани рақамҳои хоси алоқаманд бо ҳолатҳои чурраи ҳароммағз ва анэнсефалия дар Тоҷикистон, мо аз маълумоти Гузориши Даймз Глобал истифода бурдем, ки дар он ҳисоби тақрибан ҳазор ҳолат дар як сол –2/1,000 зиндатаваллуд, ба ҳисоби миёна дар ҷаҳон оварда шудааст.[21] Бо мақсади таҳлил тахминҳои консервативии мо бар он асос меёбанд, ки сатҳи солонаи ННА ба 1000 кӯдаки таваллудшуда 0.20 ҳолатро ташкил медиҳад, аз онҳо тақрибан 85% бо кислотаи фолиевӣ /ННА пешгиришаванда алоқаманд мебошанд. Бинобар ин, агар мо тахмини мазкурро ба шумораи умумии 212,000 таваллуд

---

[19] Дар асоси таҳлили DHS 2007

[20] Аз рӯи тахмин 15 сол барои дохилшавӣ ба қувваи корӣ

[21] Гузориши ҷаҳонии Даймз дар бораи нуқсҳои модарзод, Замимаи Б, 2011

дар як сол истифода барем, шумораи тахминии ҳолатҳои ННА алоқаманд бо норасоии кислотаи фолиевӣ дар ҳудуди 32 қарор ҳоҳад дошт.

ДУРНАМОИ ФАВТИ АЛОҚАМАНД БО ННА

Таваллуд дар як сол		Сатҳи миёнаи ННА /ба 1000 таваллуд х ҳолатҳои ННА, алоқаманд бо норасоии кислотаи фолиевӣ		Дурнамои ҳолатҳои ННА, ки бо норасоии кислотаи фолиевӣ алоқаманданд		Сатҳи тахминии фавт		Шумораи умумии ҳолатҳои фавт аз сабаби ННА, ки бо норасоии кислотаи фолиевӣ алоқаманданд
0.21 миллион	X	0.20x85%=0.17	=	36	X	90%	=	32

Истифодаи методологияи нокомили мо бо нодида гирифтани зиндагии инсон, арзиши холиси музди меҳнати аз дастдода дар сатҳи 0.525 млн. доллари ИМА дар як сол арзёбӣ мегардад.

ДУРНАМОИ ТАЛАФОТИ ИҚТИСОДӢ ДАР НАТИҶАИ ФАВТ АЗ ННА

Ҳолатҳои нисбатдод ашудаи фавт		Маоши миёнасола		Сатҳи иштироки қувваи корӣ		Ҳисоби миёнаи солҳо дар қувваи корӣ		Меъёр барои арзиши холис баъди 15 соли таъхир		АХ талафоти иқтисодӣ дар як сол[22]
32	X	1000 долл. ИМА/сол	X	68%	X	43	X	2.5%	=	260 млн. доллари ИМА/сол

ПРОГНОЗ ЧПС ПОТЕРЯННОЙ ПРОДУКТИВНОСТИ ВСЛЕДСТВИЕ СЛУЧАЕВ ДНТ

Шумораи зиндамонд агон		Маоши миёнасола		Сатҳи иштироки қувваи корӣ		Ҳисоби миёнаи солҳо дар қувваи корӣ		Меъёр барои арзиши холис баъди 15 соли таъхир		АХ талафоти иқтисодӣ дар як сол[23]
Шакли вазнини маъюбӣ 1	X	1000 долл. ИМА/сол	X	68%	X	43	X	2.5%	=	Аз даст додани маҳсулнокии 100% 0.004 млн. долл. ИМА/сол
Шакли мӯътадили маъюбӣ 2	X	1000 долл. ИМА/сол	X	68%	X	43	X	2.5%	=	Аз даст додани маҳсулнокии 50% 0.009 млн. долл. ИМА/сол

[22] Бо назардошти 15 сол барои воридшавӣ ба қувваи корӣ
[23] Бо назардошти 15 сол барои воридшавӣ ба қувваи корӣ

Дар 32 ҳолати пешбинишуна, шахсони дорои ННА аз сабаби норасоии кислотаи фолиевӣ дар давоми зиндагии худ бо маъюбии шакли вазнин ё мӯътадил рӯ ба рӯ мешаванд. Кӯдаконе, ки бо ННА таваллуд мешаванд ба амалиёти ҷарроҳӣ ҳангоми таваллуд ва кӯмаки махсуси тиббӣ дар давоми зиндагӣ ниёз доранд. Ҳисоби тахминии талафоти алоқаманди маҳсулнокӣ ва хароҷоти соҳаи тандурустӣ дар поён оварда шудааст:

- Фарз мекунем, ки дар 1/5 ҳолати таваллуд таҷҳизоти лозимаи мавҷуд буда арзиши амалиёт 6,500 долл. ИМА ташкил медиҳад. Дар натиҷа, хароҷоти соҳаи тандурустӣ, ҳам давлатӣ ва ҳам хусусӣ 23,436 долл. ИМА ташкил медиҳад.
- 2,500 долл. ИМА дар як сол барои барқарорсозӣ ва доруворӣ, дар баробари 2,100 долл. ИМА хароҷоти солона барои барқарорсозии доимӣ ва нигоҳубини шахсони дорои маъюбии мӯътадили алоқаманд бо ННА.

МАЪЛУМОТИ МУХТАСАР ДАР БОРАИ ТАЛАФОТИ ИҚТИСОДИИ САТҲИ МИЛЛӢ

Дар асоси таҳлили дар боло овардашуда маълумоту далелҳои алоқаманд бо маълумоти миллӣ дар соҳаи тандурустӣ, меҳнат ва демография дар бораи коҳишёбии фаъолияти иқтисодии миллӣ тақрибан ба 878 млн. доллари ИМА дар давоми даҳ сол шаҳодат медиҳад, ки онро ба сатҳи кунунии КНО ва ННА алоқаманд бо норасоии кислотаи фолиевӣ метавон рабт дод.

ҶАМЪБАСТИ ПАЁМАДҲОИ ИҚТИСОДӢ АЗ РӮИ ҲАМАИ НИШОНДИҲАНДАҲО

Сол	Талафоти базавӣ	ММД кишвар	Талафот бо % аз ММД
	млн. долл. ИМА		
2017	83	9,242	0.90%
2018	84	9,519	0.89%
2019	85	9,805	0.87%
2020	86	10,099	0.85%
2021	87	10,402	0.84%
2022	88	10,714	0.82%
2023	89	11,035	0.81%
2024	90	11,366	0.79%
2025	91	11,707	0.78%
2026	92	12,059	0.77%
Ҳамагӣ	**878**		

АРЗИШИ ҒАНИГАРДОНИИ ОРДИ ГАНДУМӢ ДАР МИҚЁСИ КАЛОН

Ҳисоби мазкур танҳо хароҷоти алоқаманд бо ғанигардонии орди гандумии дар корхонаҳои Тоҷикистон истеҳсолшударо фаро мегирад. Тадқиқоти занҷири таъминот, ки GAIN дар Тоҷикистон ба қарибӣ гузарониа шуда буд, ҳамчун асос истифода шуд. Ҳисоб се намуди хароҷотро фаро мегирад: хароҷот барои иловаҳо витамию минералӣ, хароҷоти истеҳсолӣ ва давлатӣ. Гарчанд, ки дар доираи Барномаи ғанигардонии орди гандумӣ хароҷоти ғанигардонӣ ба истеъмолкунанда вогузор мегардад, бо вуҷуди ин хароҷоти мазкур барои таҳлили хароҷот ва манфиатҳо истифода шуданд. Барои барномаи сатҳи миллӣ дигар стратегияҳои пӯшонидани хароҷот ё субсидияҳоро метавон истифода бурд,

аммо хароҷоти алоқаманд бо ғанигардонӣ бетағйир боқӣ мемонанд. Дар ҷадвали поён хароҷоти ғанигардонӣ аз рӯи хароҷоти иловаҳои витаминию минералӣ, истеҳсолӣ ва давлатӣ гуруҳбандӣ гардида бо тахминҳои дахлдор оварда шудаанд:

АРЗИШИ ҒАНИГАРДОНИИ ОРДИ ГАНДУМӢ ДАР ДАВОМИ 10 СОЛ

Сол	Арзиши илова	Хароҷоти истеҳсолӣ	Хароҷоти давлатӣ	Ҷамъ	Ҷамъ бо долл. ИМА
		млн. доллари ИМА			
2017	886,017	1,891,913	1,860,000	4,637,929	4.638
2018	1,127,111	337,146	60,000	1,524,256	1.524
2019	1,393,981	358,913	260,000	2,012,894	2.013
2020	1,688,855	382,333	1,660,000	3,731,188	3.731
2021	2,014,134	407,534	260,000	2,681,668	2.682
2022	2,253,788	428,721	210,000	2,892,509	2.893
2023	2,389,223	444,974	1,860,000	4,694,196	4.694
2024	2,532,796	461,918	60,000	3,054,714	3.055
2025	2,684,996	479,586	260,000	3,424,583	3.425
2026	2,846,343	498,014	60,000	3,404,357	3.404
	19,817,244	**5,691,051**	**6,550,000**	**32,058,294**	**32.058**

АРЗИШИ ИЛОВАИ ВИТАМИНИЮ МИНЕРАЛӢ

	Шумораи умумии аҳолӣ (1) A	Истеъмол, кг/сол (2) B	% аҳолие, ки орд истеъмол мекунад (3) C	% орди ғанигардонидашуда (4) D	Истеҳсоли мақсаднок/жар микёси калони орди ғанигардонидашуда , мт/сол (5) E	Арзиши иловаи витаминию минералӣ бо млн. долл. ИМА
2017	5,744,158	150	94.0	50	404,963	0.886
2018	5,853,297	151	94.5	60	500,153	1.127
2019	5,964,510	152	94.9	70	600,560	1.394
2020	6,077,836	152	95.4	80	706,406	1.689
2021	6,193,314	153	95.9	90	817,925	2.014
2022	6,310,987	154	96.4	95	888,588	2.254
2023	6,430,896	155	96.9	95	914,549	2.389
2024	6,553,083	155	97.3	95	941,268	2.533
2025	6,677,592	156	97.8	95	968,768	2.685
2026	6,804,466	157	98.3	95	997,071	2.846
					7,740,250	**19.817**

1. Аҳолии тибқи маълумоти охирин оид ба шумораи аҳолӣ пешбинишуда бо истифода аз суръати афзоиши шумораи аҳолӣ ва ҳиссаи ду навъи орди гандумӣ, олӣ ва 1-ум, азбаски ғанигардонии танҳо ин ду навъи орд зарур мебошад.

2. Истеъмоли орди гандумӣ ва маҳсулоти орди гандумӣ ба ҳар сари аҳолӣ.

3. Тибқи маълумоти лоиҳаи ФАО бо назардошти афзоиши стандартӣ дар як сол. Ҳаҷми солонаи истеъмоли орди гандумӣ дар муқоиса бо дигар маҳсулоти хурока дар сатҳи 0,5% дар як сол пешбинӣ мешавад.

4. Барои самаранокии прогрессивии барнома пешбинӣ мегардад.

5. A*B*C*D = E

ХАРОҶОТИ ИСТЕҲСОЛӢ

	Таҷҳизот – хароҷоти капиталӣ (1)	Нигоҳдории таҷҳизор (2)	Хароҷоти амалиётӣ (3)	Ҷамъ	Ҷамъ бо млн. долл. ИМА
2017	1,575,000	272,612	44,301	1,891,913	1.892
2018	-	280,790	56,356	337,146	0.337
2019	-	289,214	69,699	358,913	0.359
2020	-	297,890	84,443	382,333	0.382
2021	-	306,827	100,707	407,534	0.408
2022	-	316,032	112,689	428,721	0.429
2023	-	325,513	119,461	444,974	0.445
2024	-	335,278	126,640	461,918	0.462
2025	-	345,336	134,250	479,586	0.480
2026	-	355,697	142,317	498,014	0.498
	1,575,000	**3,125,188**	**990,862**	**5,691,051**	**5.691**

1. Ба он хароҷоти алоқаманд бо микро-дозаторҳо дар 50 корхонаи истеҳсоли орд ва ташкили 5 озмоишгоҳи нав барои назорати сифат дохил мешаванд.
2. Ба он хароҷоти алоқаманд бо раванди меҳнат, хизматрасонии техникӣ ва озмоиш ҷиҳати таъмини сифат дохил мешаванд.
3. Дигар хароҷоти амалиётӣ дар ҳаҷми 5% аз арзиши иловаи витаминию минералӣ.

ХАРОҶОТИ ДАВЛАТӢ

	Назорати доимии маҳсулоти озуқа (1)	Назорати иловагӣ (2)	Хароҷоти яккарата барои стартап (3)	Ҷамъ	Ҷамъ бо млн. долл. ИМА
2017	60,000	200,000	1,600,000	1,860,000	1.860
2018	60,000	-	-	60,000	0.060
2019	60,000	200,000	-	260,000	0.260
2020	60,000	-	1,600,000	1,660,000	1.660
2021	60,000	200,000	-	260,000	0.260
2022	60,000	150,000	-	210,000	0.210
2023	60,000	200,000	1,600,000	1,860,000	1.860
2024	60,000	-	-	60,000	0.060
2025	60,000	200,000	-	260,000	0.260
2026	60,000	-	-	60,000	0.060
	600,000	**1,150,000**	**4,800,000**	**6,550,000**	**6.550**

1. Ин асосан хароҷоти алоқаманд бо дар маҷмӯъ 50 тафтиш, ки аз ҷониби мансабдорони давлатӣ дар корхонаҳои истеҳсоли орд гузаронида мешаванд, 2 тафтиш дар як сол дар ҳар як корхонаи истеҳсоли орд. Илова бар ин, он хароҷоти гузаронидани ташхисҳои озмоишгоҳиро барои як тафтиш дарбар мегирад.
2. Хароҷоти лоиҳавӣ, ки бо уҳдадориҳои берунаи маъмурӣ алоқаманданд.
3. Ин хароҷоти яккаратаи алоқаманд бо баланд бардоштани иқтидор ва тарғиби иҷтимоӣ барои мансабдорони давлатӣ.

ДУРНАМОИ БАРТАРИЯТИ ҒАНИГАРДОНӢ

Ғанигардонии орди гандумӣ дар миқёси калон метавонад бо арзиши назарраси иқтисодӣ дар ҳаҷми 878 млн. доллари ИМА дар давоми даҳ сол таъмин кунад ва он ҳам аз ҳисоби коҳишдиҳии талафоти иқтисодӣ дар натиҷаи истеъмоли нокифояи ғизо. Бо мақсади ҳисоби манфиати иқтисодӣ, фарогирӣ ба ҳайси ғанигардонии орди дар корхонаҳои Тоҷикистон истеҳсолшуда ва самаранокии тадбири мазкур бо назардошти панҷ самти талафоти иқтисодӣ дар асоси тадқиқоти байналмилалӣ, мавриди истифода

қарор дода шуд. Таҳлили бартариятҳо танҳо барои тадбири алоқаманд бо ғанигардонии орди гандумӣ гузаронида мешавад.

МАЪЛУМОТИ МАҶМӮӢ ДАР БОРАИ БАРТАРИЯТҲОИ ТАДБИР

	Неонаталӣ	Фавти модар	ННА	КНО дар кӯдакон	КНО дар калонсолон	Ҳамагӣ	Фарогирӣ (1)
2017	6.055	0.120	0.306	38.571	38.272	83.324	47%
2018	6.086	0.120	0.307	38.764	38.999	84.276	57%
2019	6.116	0.121	0.309	38.958	39.740	85.244	66%
2020	6.147	0.122	0.310	39.153	40.495	86.226	76%
2021	6.177	0.122	0.312	39.348	41.264	87.224	86%
2022	6.208	0.123	0.313	39.545	42.048	88.238	92%
2023	6.239	0.123	0.315	39.743	42.847	89.268	92%
2024	6.271	0.124	0.316	39.942	43.661	90.314	92%
2025	6.302	0.125	0.318	40.141	44.491	91.377	93%
2026	6.333	0.125	0.320	40.342	45.336	92.457	93%
Ҳамагӣ	61.935	1.226	3.125	394.507	417.154	877.947	

Самаранокӣ (2)	15%	15%	70%	40%	50%

2015	0.427	0.008	0.101	7.251	8.994	16.781
2016	0.517	0.010	0.122	8.789	11.053	20.491
2017	0.610	0.012	0.144	10.357	13.205	24.327
2018	0.704	0.014	0.166	11.955	15.456	28.294
2019	0.800	0.016	0.188	13.584	17.807	32.394
2020	0.853	0.017	0.201	14.482	19.249	34.801
2021	0.861	0.017	0.203	14.627	19.712	35.421
2022	0.870	0.017	0.205	14.774	20.187	36.053
2023	0.879	0.017	0.207	14.922	20.674	36.699
2024	0.887	0.018	0.209	15.072	21.172	37.358
Ҷамъ	**7.407**	**0.147**	**1.744**	**125.813**	**167.509**	**302.619**

1. Тибқи сатҳи ғанигардонии дар доираи тадбир оид ба ғанигардонии орди гандумӣ пешбинишуда.
2. Тибқи маълумоти тадқиқоти байналмилалӣ.

ТАНОСУБИ ХАРОҶОТ ВА МАНФИАТИ ҒАНИГАРДОНИИ ОРДИ ГАНДУМӢ

Таҳлили хароҷот ва манфиатҳои барномаи васеи ғанигардонии маҳсулоти озуқа дар поён оварда шудааст. Дар сурати харҷи 32 миллион доллари ИМА метавон манфиати иқтисодии баробар бо 302 миллион доллари ИМА ба даст овард, яъне мабалағе, ки 9.44 баробар зиёдтар аз хароҷоти чашмдоште, ки дар давоми амалисозии *барномаи васеи ғанигардонии маҳсулоти озуқа дар Тоҷикистон* масраф мегарданд.

Солҳо	Арзиш (бо млн. долл. ИМА)	Манфиат (бо млн. долл. ИМА)	Таносуби манфиат ва хароҷот
2017	$4.64	$16.78	3.62
2018	$1.52	$20.49	13.44
2019	$2.01	$24.33	12.09
2020	$3.73	$28.29	7.58
2021	$2.68	$32.39	12.08
2022	$2.89	$34.80	12.03
2023	$4.69	$35.42	7.55
2024	$3.05	$36.05	11.80
2025	$3.42	$36.70	10.72
2026	$3.40	$37.36	10.97
	$32.06	**$302.62**	**9.44**

ТАЪСИРИ НАРХИ ЧАКАНАИ ҒАНИГАРДОНИИ ОРДИ ГАНДУМӢ

Таҳлили манфиат ва хароҷот нишон медиҳад, ки фоизи умумии арзиши ниҳоии ғанигардонӣ бо назардошти нархи ҷории чаканаи орди гандумӣ 0,79% ташкил медҳад. Аз ин рӯ, мо афзоиши имконпазири нархи 1 халтаи 50 кг орд ба 1,21 сомонӣ ё ба 24,32 сомонӣ ба 1 тоннаи орди гандумӣ дар асоси нархи ҷории чаканаи орди гандуми баррасӣ мекунем. Аз рӯи натиҷаҳои таҳлил маълум аст, ки таъсири нархи ғанигардонӣ нархи чаканаи истифодабарандаи ниҳоӣ ночиз аст.

ТАҲЛИЛИ ХАРОҶОТ ВА МАНФИАТҲОИ НОРАСОИИ МИКРОЭЛЕМЕНТҲОИ СЕРҒИЗО

Қурби асъор – долл. ИМА ба Сомонӣ	7.7
Арзиши ғанигардонӣ – таъсири эҳтимолӣ ба нархи чаканаи орди гандумӣ	
Нархи ҷории миёна барои як килограмм орди гандуми бо долл. ИМА	**0.4000**
Нархи ҷории миёна барои як килограмм орди гандуми бо Сомонӣ	**3.0800**
Нархи миёнаи пешбинишаванда барои як килограмм орди ғанигардонидашуда бо долл. ИМА	**0.4032**
Нархи миёнаи пешбинишаванда барои як килограмм орди ғанигардонидашуда бо Сомонӣ	**3.104**

	Арзиши иловаи витаминию минералӣ	Хароҷоти истеҳсолӣ -ҷорӣ	Хароҷоти истеҳсолӣ– Хароҷоти капиталии бо долл. ИМА пешбинишуда	Хароҷоти истеҳсолӣ - Ҳамагӣ	Ҳамагӣ	Истеҳсоли чашмдошти орди гандумии ғанигардонидашуда (тонна)
2015	886,017	272,612	157,500	430,112	1,316,128	404,963
2016	1,127,111	280,790	157,500	438,290	1,565,401	500,153
2017	1,393,981	289,214	157,500	446,714	1,840,695	600,560
2018	1,688,855	297,890	157,500	455,390	2,144,245	706,406
2019	2,014,134	306,827	157,500	464,327	2,478,461	817,925
2020	2,253,788	316,032	157,500	473,532	2,727,320	888,588
2021	2,389,223	325,513	157,500	483,013	2,872,235	914,549
2022	2,532,796	335,278	157,500	492,778	3,025,574	941,268
2023	2,684,996	345,336	157,500	502,836	3,187,833	968,768
2024	2,846,343	355,697	157,500	513,197	3,359,539	997,071
	19,817,244	**3,125,188**	**1,575,000**	**4,700,188**	**24,517,432**	**7,740,250**

	Арзиши ғанигардонии як тонна	Арзиши ғанигардонии як кг	% Арзиши ҷории чакана
	Долл. ИМА	Долл. ИМА	Долл. ИМА
2015	3.25	0.0032	0.81%
2016	3.13	0.0031	0.78%
2017	3.06	0.0031	0.77%
2018	3.04	0.0030	0.76%
2019	3.03	0.0030	0.76%
2020	3.07	0.0031	0.77%
2021	3.14	0.0031	0.79%
2022	3.21	0.0032	0.80%
2023	3.29	0.0033	0.82%
2024	3.37	0.0034	0.84%
	Арзиши миёнаи умумӣ		0.79%

Нархи миёнаи ҷорӣ барои як килограмм орди гандумӣ бо долл. ИМА	**0.4000**
Нархи миёнаи пешбинишуда барои як килограмм орди гандумии	**0.4032**

ғанигардонидашуда бо долл.ИМА	
Арзиши ғанигардонии як халтаи 50 кг орд бо Сомонӣ	**1.216**
Арзиши ғанигардонии як тонна бо Сомонӣ	**24.328**

ХУЛОСА

Дар байни тарафҳои манфиатдор назари ягона нисбати он, ки норасоии микроэлементҳои серғизо боиси аз даст додани зиндагии инсон, баландравии сатҳи камбизоатӣ ва сустшавии суръати рушди иқтисодӣ мешавад, мавҷуд аст. Аз ин рӯ, он як монеаи эҳтимолии рушди устуворӣ ҳар як кишвар маҳсуб меёбад.

Баъди семинар ва гузаронидани ТХМ маълум гардид, ки ҳалли худро наёфтани мушкилоти норасоии микроэлементҳои серғизо ба талафоти иқтисодӣ дар ҳаҷми 878 млн. доллари ИМА дар давоми даҳсолаи оянда оварда мерасонад. Мо медонем, ки дар давоми даҳ сол, тадбири яккарата дар шакли амалисозии барномаи ғанигардонии орди гандумӣ ба коҳишдиҳии ин талафот дар ҳаҷми 302 млн. Доллари ИМА оварда мерасонад. Мо инчунин медонем, ки арзиши барномаи мазкури ғанигардонӣ 32 миллион доллари ИМА ташкил медиҳад ва имконияти таъмини манфиати нуҳ баробар зиёд аз хароҷотро дорост.

Акнун барои пешрафт бо мақсади ғанигардонии орд дар Тоҷикистон бо микроэлементҳои асосии серғизо далели равшани иқтисодӣ мавҷуд аст. Ақидае, ки арзиши ғанигардони монеаи асосии таъмини устувории ғанигардонии маҳсулоти озуқа мебошад, беш аз афсонаи маъмулӣ нест. Тавассути таҳлили мазкур исбот шудааст, ки арзиши ғанигардонӣ дар муқоиса бо нархи ҷории чаканаи орди гандумӣ дар Тоҷикистон ночиз буда дар сурати таъмини раванди самараноки танзими нарх метавонад бо осонӣ дар нархи маҳсулоти ниҳоии маҳлул шавад.

Ғайр аз ин, барномаи ғанигардонии орди гандумӣ метавонад ҳамчун асос барои амалисозии дигар тадбирҳо дар соҳаи ғизо бо паёмадҳои мусбат барои саломатӣ ва некӯаҳволии аҳолии Тоҷикистон ва фарзандониояндаи онҳо хизмат кунад.

ЗАМИМАИ А: РӮЙХАТИ МАҶМӮИ МАЪЛУМОТ

Навъи маълумот 1	Номгӯи маълумот	Ченак	Значения[24]
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Шумораи умумии аҳолӣ	Шумора	8,837,167
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Ҳиссаи мардон	%	52%
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Ҳиссаи занон	%	48%
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Шумораи аҳолии қобили меҳнат -15-65	Шумора	5,777,065
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Шумораи мардони калонсоли қобили меҳнат - 15-65	Шумора	2,866,878
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Шумораи занони калонсоли қобили меҳнат -15-65	Шумора	2,962,254
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Кӯдакони синни < 15 сола	Шумора	2,838,713
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Кӯдакони синни < 5 сола	Шумора	1,216,803
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Сатҳи таваллуд	Шумора ба 1000	24
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Афзоиши солонаи аҳолӣ	%	1.90%
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Афзоиши солонаи таваллуд	%	0.50%
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Сатҳи фавт дар синни то 5 сола/1000	Шумора ба 1000	39
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Фавти кӯдакон /1000	Шумора ба 1000	29
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Навзодон < 1 моҳ/1000	Шумора ба 1000	19
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Фавти модар /100000	Шумора ба 100,000	30
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Ҳисоби НО дар кӯдакони синни 6-59 моҳ	%	60.0%
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Камхунӣ дар байни занони ҳомиладор	%	48.0%
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	КНО дар байни занони ҳомиладор	%	25.9%
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Камхунӣ дар байни занони калонсол	%	24.2%
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	КНО дар байни занони калонсол	%	19.9%
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Камхунӣ дар байни мардони калонсол	%	28%
Иқтисодӣ	Соли аввалии модел	сол	2017
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Сатҳи иштироки меҳнат дар байни калонсолон (мардон ва занон дар якҷоягӣ)	%	68.0%
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Сатҳи иштироки меҳнат дар байни мардони калонсол	%	77.0%
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Сатҳи иштироки меҳнат дар байни занони калонсол	%	50.0%
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Давомнокии умри солим	Синну сол	61
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Давомнокии умри солим, мардон	Синну сол	63
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Давомнокии умри солим, занон	Синну сол	58
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Синни миёнаи модар ҳангоми таваллуди нахустин кӯдак	Синну сол	23
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Синну сол ҳангоми дохилшавӣ ба қувваи корӣ		18

[24] Дар давоми семинар ба мувофика расонида шуд.

Иқтисодӣ	ММД (ҷорӣ бо долл. ИМА)	Долл. ИМА	**$9,242,000,000**
Иқтисодӣ	Музди меҳнати шахсӣ/Ҳиссаи меҳнат дар ММД	%	**60%**
Иқтисодӣ	Маош барои меҳнати ҷисмонӣ ба ҳар сари аҳолӣ бо % аз маоши миёна	%	**75%**
Иқтисодӣ	Маош барои меҳнати ҷисмонӣ ба ҳар сари аҳолӣ бо % аз маоши мардон барои меҳнати ҷисмонӣ	%	**75%**
Иқтисодӣ	Меъёр	%	**2.50%**
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Хавфи нисбии фавтӣ неонаталӣ дар натиҷаи КНО дар байни модарон		**1.45**
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Сатҳи миёнасолаи ННА /ба 1000 з/т	Шумора / 1000	**0.20**
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	ННА алоқаманд бо норасоии кислотаи фолиевӣ /ННА пешгиришаванда	%	**85%**
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Ҳиссаи зиндамондагони дорои шакли вазнини маъюбӣ	%	**33%**
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Ҳиссаи зиндамондагони дорои шакли мӯътадили маъюбӣ	%	**67%**
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	% таваллудшудагон бо дастрасӣ ба кӯмаки мазсус ё ҷарроҳии кӯдакона барои ҳолатҳои ННА	%	**10%**
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Ҳисоби арзиши ҳар як ҳолати ҷарроҳии кӯдакона барои ҳолатҳои ННА	$	**$6,500**
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Арзиши солонаи барқарорсозии идомаёбанда ва нигоҳубинӣ шахсони дорои шакли вазнини маъюбӣ	$	**$3,500**
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Арзиши солонаи барқарорсозии идомаёбанда ва нигоҳубинӣ шахсони дорои шакли мӯътадили маъюбӣ	$	**$2,100**
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Барномаҳои солонаи суғуртаи иҷтимоӣ, таъминоти иҷтимоӣ ва дигар барномаҳои махсус	$	**$500**
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Хавфи нисбии фавти модар, к ибо зиёдшавии гемоглобин ба 1 г/дл алоқаманд аст:		**0.75**
Маълумоти демографӣ /оид ба саломатӣ	Коҳишёбии маҳсулнокӣ дар оянда да тамоми соҳаҳо дар робита бо камхунӣ	%	**2.50%**
Арзиши ғанигардонӣ	Дозаторҳо ва ба истифода додани онҳо	Шумораи умумӣ	**50**
Арзиши ғанигардонӣ	Арзиши як микро-дозатор	$	**$10,000**
Арзиши ғанигардонӣ	Дозаторҳо барои фарогирии бахши хусусӣ	$	**$3,500**
Арзиши ғанигардонӣ	Насб ва омӯзиш	Ба як $	**$1,500**
Арзиши ғанигардонӣ	Хароҷоти озмоишгоҳҳо ва дигар сармоягузориҳо барои таҷдид	Шумора	**5**
Арзиши ғанигардонӣ	Хароҷоти озмоишгоҳҳо ва дигар сармоягузориҳо барои таҷдид ба воҳиди арзиш	$	**$300,000**
Арзиши ғанигардонӣ	Истеъмол ба ҳар сари аҳолӣ бо кг / сол дар байни истеъмолкунандагон	кг	**150.0**
Арзиши ғанигардонӣ	Фоизи ҷорӣи аҳолии истеъмолкунандаи орд	%	**94%**
Арзиши ғанигардонӣ	Суръати афзоиши аҳолӣ	%	**1.9%**
Арзиши ғанигардонӣ	Афзоиши шумораи истеъмолкунандагон	%	**0.5%**
Арзиши ғанигардонӣ	Афзоиши истеъмоли орд ба сари аҳолӣ	%	**0.5%**
Арзиши ғанигардонӣ	Ҳиссаи истеъмоли орди гандумӣ – навъи олӣ	%	**10%**
Арзиши ғанигардонӣ	Ҳиссаи истеъмоли орди гандумӣ – навъи 1ум	%	**55%**
Арзиши ғанигардонӣ	Ҳиссаи истеъмоли орди гандумӣ – навъи 2юм	%	**35%**
Арзиши ғанигардонӣ	Омӯзиши агентии масъули назорати маҳсулоти озуқа	$ дар 3 сол	**$300,000**
Арзиши ғанигардонӣ	Омӯзиши масъулони мониторинги барнома	$ дар 3 сол	**$300,000**
Арзиши ғанигардонӣ	Фаъолияти иттилоотӣ /социальный маркетинг	$ дар 3 сол	**$500,000**
Арзиши ғанигардонӣ	Мониторинги назорати сарҳадӣ	$ дар 3 сол	**$250,000**
Арзиши ғанигардонӣ	Сармоягузорӣ дар таҷдид	$ дар 3 сол	**$250,000**
Арзиши ғанигардонӣ	Тафтишҳо/сол	Шумораи тафтиш дар як сол	**2**
Арзиши ғанигардонӣ	Арзиши умумӣ /Тафтиш	$	**$500**
Арзиши ғанигардонӣ	Хароҷоти озмоишгоҳ /Тафтиши ҳар як намуна	$	**$50**
Арзиши ғанигардонӣ	Маблағи умумӣ барои ду сол	$	**$200,000**

ЗАМИМАИ Б: РӮЙХАТИ ИШТИРОКЧИЁН

Ному насаб	Мансаб ва ташкилот
Хайринисо Юсуфӣ	Муовини раиси Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон
Ҳилолбӣ Ҷумахон Қурбонзода	Раиси Кумитаи оид ба масоили иҷтимоӣ, оила ва тандурустӣ, Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон
Гулбаҳор Сангиллоевна Ашурова	Узви Кумитаи оид ба масоили иҷтимоӣ, оила ва тандурустӣ, Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон
Ҷамшед Саидалиевич Муртазоқулов	Узви Кумитаи оид ба илм, маориф, фарҳанг ва сиёсати ҷавонони Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон
Саида Ғайрат Умарзода	Муовини якуми вазири тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолиии Ҷумҳурии Тоҷикистон
Эмин Нӯмон Сангинзода	Муовини якуми вазири меҳнат, муҳоҷират ва шуғли Ҷумҳурии Тоҷикистон
Ҷамшед Нурмуҳаммадзода	Муовини вазири молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон
Саидова Ҷамила	Муовини вазири кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон
Рузизода Акрам Ҳамрокул	Муовини вазири саноат ва технологияҳои нави Ҷумҳурии Тоҷикистон
Исмонов Фатҳиддин Бадриддинович	Муовини вазири маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон
Гулнора Ҳасанзода	Директори Агентии давлатии омори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон
Марҳабо Олимӣ	Муовини аввали раиси Кумитаи кор бо занон ва оилаи назди Ҳукумати ҶТ
Мавсума Муинӣ	Муовини якуми раиси Кумитаи кор бо ҷавонон, варзиш ва сайёҳии назди Ҳукумати ҶТ
Каромат Назаровна Саидова	Муовини директори Агентии стандартизатсия, метрология, аккредитации, сертификатсия ва нозироти савдони назди Ҳукумати ҶТ
Нурмаҳмад Ато Аҳмадзода	Директори Агентии давлатӣ оид ба захираҳои моддии назди Ҳукумати ҶТ
Маликов Таваккал Саидович	Сардори Раёсат оид ба рушди бахши иҷтимоӣ, Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон
Шералӣ Раҳматуллоевич Раҳматуллоев	Сардори Хадамоти модар ва кӯдак дар соҳаи тандурустӣ, Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолӣ
Мунира Ганиева	Директори Маркази миллии саломатии репродуктивӣ, Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолӣ
Парвина Шавкатовна Мухторова	Директори Маркази миллии тарзи ҳаёти солим, Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолӣ
Ҳотамбек Хайров	Директори Маркази миллии оид ба масоили ғизо, Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолӣ
Ҳикмат Ҳисориевич Ҳисориев	Директори институти биологии ғанигардонии маҳсулоти ғизо, Академияи миллии илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон
Иброҳим Шарипович Гулов	Муовини директори ТОҶИКМАТЛУБОТ
Файзигул Раҳимова	Директори Маркази миллии оид ба масоили ғизо, Вазорати саноат ва технологияҳои нав
Зулфия Холовна Баротова	Сармутахассиси раёсати Маҷлиси Намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон
Абдусалом Воҳидов	Муовини директори Маркази миллии педиатрия ва ҷарроҳии кӯдак
Тағоймурод Шарипов	Директор, Корхонаи воҳиди давлатии «Ғалла»
Кэтлин МакДоналд	Директори миссия, USAID Минтақаи Осиёи Марказӣ (МОР)/Тоҷикистон
Малика Махкамбоева	Мутахассис оид ба идоракунии лоиҳаҳо/тандурустӣ, USAID МОР/ Тоҷикистон
Азиза Набиҷоновна Ҳомидова	Хазинаи Созмони Милали Муттаҳид оид ба нуфузи аҳолӣ (ЮНФПА), Ёрдамчии намоянда барои Тоҷикистон
Юки Суехиро	Роҳбар, Барномаи саломати ва ғизо, Хазинаи Кӯдакони Созмони Милали Муттаҳид (ЮНИСЕФ) дар Тоҷикистон
Сафина Абдуллоева	Мутахассис оид ба ғизо, Хазинаи Кӯдакони Созмони Милали Муттаҳид

	(ЮНИСЕФ) дар Тоҷикистон
Игор Поканевич	Созмони умумиҷаҳонии тандурустӣ (СУТ), Намоянда ва роҳбари дафтари кишвар дар Тоҷикистон
Хадича Бойматова	Мутахассисиси милли оид ба ғизо ва бехатарии маҳсулоти озуқа, Созмони умумиҷаҳонии тандурустӣ (СУТ) дар Тоҷикистон
Андреа Берардо	Роҳбари барнома, Созмони ҷаҳонии озуқа (СҶО) дар Тоҷикистон
Азам Бахоров	Менеҷери захираҳо, Созмони ҷаҳонии озуқа (СҶО) дар Тоҷикистон
Манзура Мирсаидова	Роҳбари гуруҳ, Барномаи тандурустӣ дар Осиёи Марказӣ /Тоҷикистон, Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH
Халима Бобоева	Мутахассиси лоиҳавӣ, Барномаи тандурустӣ дар Осиёи Марказӣ /Тоҷикистон, Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH
Манучеҳр Бақоев	Ҳамоҳангсози бахш, тандурустӣ ва бахши иҷтимоӣ, тағйирёбии иқлим, Бонки рушди KfW
Лайло Қурбонмаҳмадова	Менеджер программы здравоохранения, Фонд Ага Хана Таджикистан
Акоят Назришоева	Хадамоти Оға Хон оид ба тандурустӣ (AKHS)
Мизроб Амирбеков	Барномаи дастгирии рушди ҷомеаҳои кухӣ (MSDSP)
Элизабет Фишер	Директор, Лоиҳаи USAID оид ба саломатӣ ва ғизо
Алфия Рофиева	Раиси Палатаи савдо ва саноати Тоҷикистон
Рустам Шоев	Ширкати истеҳсоли орд «Зерновая Компания»
Алишер Умаров	Ширкати истеҳсоли орд «МК Баракат»
Мансурджон Умаров	Ширкати истеҳсоли орд «МК Баракат»
Шамил Тажибаев	Ноиби президенти Академияи ғизои Қазоқистон
Евгений Ган	Президенти Ассотсиатсияи коркардкунандагони ғалла, Қазоқистон
Александра Жестовская	Ёрдамчии президенти Ассотсиатсияи коркардкунандагони ғалла, Қазоқистон
Бинусрат Шарипова	Машваратчии маҳаллӣ, Иттиҳоди ҷаҳонии беҳсозии ғизо (GAIN)
Шуҳрат Қаландаров	Машваратчии маҳаллӣ, Иттиҳоди ҷаҳонии беҳсозии ғизо (GAIN)
Калим Ғаюрӣ	Машваратчии байналмилалӣ, Иттиҳоди ҷаҳонии беҳсозии ғизо (GAIN)
Квентин Ҷонсон	Машваратчии байналмилалӣ, Иттиҳоди ҷаҳонии беҳсозии ғизо (GAIN)
Франтишек Хорн	Узви раёсати Федератсияи байналмилалии чурраки ҳароммағз ва гидросефалия (GAIN)
Дора Панагидес	Менеҷери калон, Ғанигардонии маҳсулоти ғизо дар миқёси калон (GAIN)
Каролин Манус	Ходими хурди илмӣ, Иттиҳоди ҷаҳонии беҳсозии ғизо (GAIN)
Юлия Белослюдсева	Ҳамоҳангсози кишвар дар Қазоқистон, Иттиҳоди ҷаҳонии беҳсозии ғизо (GAIN)
Мутриба Латипова	Ҳамоҳангсози кишвар, Иттиҳоди ҷаҳонии беҳсозии ғизо (GAIN)
Зарина Эргашева	Муҳаррири маҷаллаи «Саломатӣ»
Зарина Абдуназарова	Шавбакаи телевизионии «Мир»
Кристина Эрлих	Намояндаи агентии миллии иттилоотии Тоҷикистон «Ховар»
Азам Ахруллоев	Намояндаи агентии иттилоотиии «Азия-Плюс»
Мухиддин Тоҷиев	Тарҷумон
Нигина Хоҷиева	Тарҷумон